

Sammanfattning

Fem frisörer har avskedats från sina anställningar. Enligt arbetsgivaren har frisörerna förskingrat betalningar som de mottagit av kunder. Frisörerna bestrider att de har tillgodogjort sig medel. De medger att de underlåtit att stämpla in intäkter i kassan men invänder att arbetsgivaren har tagit initiativet till detta förfarande. Arbetsdomstolen finner att arbetsgivaren inte har förmått styrka sitt påstående om förskingring och att avskedandena har vidtagits utan laglig grund.

ARBETSDOMSTOLEN

DOM
2003-11-19Dom nr 93/03
Mål nr A 24-A28/03

KÄRANDE

Handelsanställdas förbund, Box 1146, 111 81 STOCKHOLM
Ombud: förbundsjuristen Stellan Gärde, LO-TCO Rättsskydd AB, Box 1155,
111 81 STOCKHOLM

SVARANDE

1. Sveriges Frisörföretagare, Per Ekströms väg 3, 168 51 BROMMA
2. S:s Frisersalong Aktiebolag i Vällingby
Ombud för 2: Björn E. Bjurström, Stockholms Juristservice, Box 3027,
143 03 VÅRBY

SAKEN

skadestånd på grund av avskedande

Mellan Sveriges Frisörföretagare och Handelsanställdas förbund gäller varandra i allmänhet avlösande kollektivavtal för frisörbranschen. Frisörbolaget är genom medlemskap i Sveriges Frisörföretagare bundet av kollektivavtalet.

A-C.H., J.Z., M.S., S.D. och M-L.F., som är medlemmar i förbundet, har varit anställda som frisörer hos bolaget. Den 10 december 2002 avskedades de från sina anställningar.

Tvist har uppkommit om avskedandena. Parterna har förhandlat såväl lokalt som centralt utan att kunna enas.

Förbundet har väckt talan i Arbetsdomstolen mot arbetsgivarparterna och har, såsom förbundet slutligt bestämt sin talan, yrkat att Arbetsdomstolen skall förplikta bolaget att utge

1. allmänt skadestånd med 100 000 kr till envar av A-C.H., J.Z., M.S., S.D. och M-L.F., jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för delgivning av stämningarna (den 14 februari 2003) till dess betalning sker, samt
2. ekonomiskt skadestånd till
 - a) A-C.H. med 34 166 kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 31 januari 2003,
 - b) J.Z. med 27 177 kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 31 januari 2003,
 - c) M.S. med 26 400 kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 31 januari 2003,
 - d) S.D. med 143 626 kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 30 september 2003,
 - e) M-L.F. med 34 943 kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 31 januari 2003.

Sveriges Frisörföretagare har förklarat att organisationen inte för talan i målet.

Bolaget har bestritt förbundets talan. De yrkade beloppen avseende ekonomiskt skadestånd har vitsordats som skäliga i och för sig.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

Till utveckling av talan har parterna anfört i huvudsak följande.

Handelsanställdas förbund

Flera av de avskedade frisörerna har varit anställda hos bolaget under en lång tid: A-C.H. sedan år 1987, M-L.F. sedan år 1990, J.Z. sedan år 1983. S.D. och M.S. anställdes under åren 2000 och 2001. Hos bolaget finns också flera andra frisörer anställda.

De avskedade arbetstagarna har alla arbetat som frisörer, d.v.s. de har behandlat kunder, stämplat in betalningar i kassan och fått normala löneutbetalningar. De har emellertid också, enligt överenskommelse med L.S., underlåtit att i kassan redovisa vissa betalningar under lördagar och under vardagar med hög omsättning.

Förfarandet med att underlåta redovisning av vissa belopp började i samband med att L.S. omkring år 1993 började ha lördagsöppet på salongen. Vissa av de då anställda frisörerna tillfrågades då om de ville arbeta svart på lördagarna. Överenskommelsen innebar att de inte skulle stämpla in alla betalningar i kassan. De skulle sedan erhålla lön kontant från de pengar som inte stämplats in och redovisa övriga medel till L.S.. Under hösten år 2002 uppgick deras kontantersättning till 700 kr för varje lördagspass. Bolaget har i sin redovisning inte tagit upp dessa kontant utbetalda lönebelopp. Kontrollremssorna i kassaapparaterna har förstörts i syfte att omöjliggöra kontroll. Ingen av frisörerna har enligt lönespecifikationerna erhållit ersättning för sitt arbete på lördagarna i form av övertidsersättning eller ob-tillägg i enlighet med gällande kollektivavtal.

Någon gång under våren 2002 tog L.S. initiativ till att de aktuella frisörerna också under vardagar med hög omsättning skulle underlåta att stämpla in 1–3 betalningar i kassan. Som motivering angav L.S. att detta krävdes för att frisörsalongen skulle kunna bära de ökande omkostnaderna i rörelsen. Erbjudandet om att arbeta svart under vardagarna gavs endast till de frisörer som också arbetade under lördagarna och således redan var bekanta med det system som då tillämpades. En skillnad i förhållande till rutinen på lördagarna var att frisörerna under vardagarna inte erhöll någon kontantersättning, utan bara sin vanliga lön.

Mot den nu angivna bakgrunden har de aktuella frisörerna underlåtit att stämpla in alla summor som de mottagit av kunder. De har emellertid inte tillgodogjort sig medel utöver det belopp på lördagarna som hade överens-

kommits med L.S.. Frisörerna har alltså inte gjort sig skyldiga till något som kan läggas till grund för avskedande.

Varför L.S. till slut beslöt att avskeda de aktuella frisörerna är oförståeligt. En förklaring kan vara att den övriga personalen började ifrågasätta rutinerna i frisersalongen och att L.S. i det läget ville dölja sin egen roll och inblandning i den olagliga verksamheten.

Frisörbolaget

Bolaget har avskedat de aktuella frisörerna därför att de under hösten 2002 har gjort sig skyldiga till brott genom att underlåta att stämpla in betalade belopp i kassan och sedan tillgodogöra sig medlen. Förfarandet har pågått under en längre tid, men bolaget åberopar i målet endast vad som förekom under hösten 2002. Det är inte riktigt att bolaget skulle ha medverkat till att inbetalade belopp inte redovisades i kassan. Vad förbundet har anfört i den delen är en ren efterhandskonstruktion.

Alla anställda frisörer har haft samma skyldigheter att redovisa arbetsintäkter och försäljningsintäkter. L.S. har inte betalt de i målet aktuella frisörerna svart för arbete vare sig på lördagar eller andra arbetsdagar. Dessa anställda har inte haft några särskilda förtroenden. Vad förbundet gör gällande innebär att bolaget skulle ha haft hemligheter endast med vissa av de anställda under en mycket lång tid. Det ligger i sakens natur att något sådant inte hade varit möjligt. Härtill kommer att förbundet under målets handläggning länge förnekade att frisörerna skulle ha gjort något fel. Först under slutskedet har förbundet intagit ståndpunkten att frisörerna faktiskt har underlåtit att stämpla in betalningar i kassan, men med bolagets vetskap och godkännande.

L.S. uppmärksammades på att allt inte stod rätt till genom ett telefonsamtal med andra anställda i oktober 2002. Han sammanträffade därefter med tre av dessa anställda i sin bostad. Han fick då veta att de hade iakttagit att de i målet aktuella frisörerna underlåtit att registrera betalningar i kassan och själva behöll pengarna. L.S. blev chockad av informationen. Hans reaktion kan ses mot bakgrund av att frisersalongen har drivits av hans familj sedan femtio år. Efter att ha fått denna information började han närvara oftare på arbetsplatsen, även på lördagar. Med hjälp av ett bevakningsföretag ordnades det övervakning av arbetsplatsen med hjälp av videokameror. Dessutom arrangerades provköp. Genom dessa åtgärder, som avsåg tiden den 7 oktober – den 22 november 2002, framkom att de uppgifter som L.S. erhållit varit korrekta. Det visade sig stämma att de aktuella frisörerna i stor utsträckning underlåtit att stämpla in betalningar. Detta har självfallet inte skett med bolagets godkännande.

Mot denna bakgrund avskedade bolaget frisörerna och polisanmälde förfarandet.

Sammanfattningsvis görs gällande att frisörerna har grovt åsidosatt sina åligganden mot bolaget genom att underlåta att stämpla in intäkter i kassaredo-

visningen och själva tillgodogöra sig beloppen. Det har därför förelegat laglig grund för att avskeda dem.

Domskäl

A-C.H., J.Z., M.S., S.D. och M-L.F. har varit anställda som frisörer i bolaget. De avskedades den 10 december 2002 av bolaget, vars företrädare gjorde gällande att de hade underlåtit att stämpla in vissa mottagna belopp och själva behållit dessa. Tvisten i målet gäller frågan om de fem frisörerna har gjort sig skyldiga till de handlingar som bolaget har gjort gällande och om det därigenom har förelegat laglig grund för avskedandena.

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. På Handelsanställdas förbunds begäran har hållits förhör under sanningsförsäkran med A-C.H., J.Z., M.S., S.D. och M-L.F. samt vittnesförhör med de hos bolaget tidigare anställda frisörerna K.Å. och T.B., med ombudsmannen i förbundet K.F. och med förhandlingschefen hos Sveriges Frisörföretagare Å.B.. På bolagets begäran har hållits förhör under sanningsförsäkran med L.S. samt vittnesförhör med de hos bolaget anställda frisörerna E.H. och A.C. samt med den tidigare anställda frisören A.G..

Parternas ståndpunkter i fråga om händelseförloppet

Bolaget har gjort gällande att de fem frisörerna utan bolagets vetskap har underlåtit att stämpla in betalningar från vissa kunder samt tillgodogjort sig dessa belopp. Enligt bolagets uppfattning har detta förfarande ägt rum under en längre tid, men bestridandet av förbundets talan grundas på vad som inträffade under tiden den 7 oktober – den 22 november 2002, då L.S. hade ordnat övervakning av arbetsplatsen genom videoinspelning.

Förbundet har gjort gällande följande. Det är riktigt att de fem frisörerna i viss utsträckning har underlåtit att stämpla in belopp som de mottagit som betalning av kunder. Detta har dock skett med bolagets godkännande, och frisörerna har inte tillgodogjort sig de aktuella medlen.

Vissa rättsliga utgångspunkter för bedömningen av avskedandefrågan

Att en arbetstagare begår förmögenhetsbrott mot arbetsgivaren innebär regelmässigt att arbetstagaren har åsidosatt sina åligganden i anställningsförhållandet på ett sådant sätt att han enligt 18 § anställningsskyddslagen kan skiljas från anställningen genom avskedande. Det är emellertid arbetsgivaren som har bevisbördan för att arbetstagaren har begått en handling som är av sådant slag att ett avskedande är berättigat. Enligt domstolens praxis gäller att beviskravet i ett fall av detta slag inte kan sättas lägre än i ett motsvarande brottmål (se domen 1995 nr 121).

Har det förekommit att betalningar med L.S:s godkännande inte har stämplats in i kassan?

A-C.H., J.Z., M.S., S.D. och M-L.F. har i huvudsak samstämmt berättat följande vid huvudförhandlingen inför Arbetsdomstolen: De har efter överenskommelse med L.S. underlåtit att stämpla in kundbetalningar från ungefär varannan klippning under lördagar. Detta pågick alltsedan frisersalongen började hålla öppet på lördagar, vilket inträffade omkring år 1994. Det var L.S. som tog initiativet till förfarandet. De frisörer som medverkade i detta har antingen blivit tillfrågade av L.S. själv eller först tillfrågats av annan personal och därefter haft personligt samtal med L.S.. Rent praktiskt gick det till så att frisören först behandlade kunden och därefter tog betalt. I vissa fall lade de därefter ned medlen i sina respektive kassalådor utan att stämpla in betalningen i kassaapparaten. Om kunden frågade efter kvitto gav frisören ut ett kassakvitto från en tidigare kund. Vid dagens slut avräknade frisören dels växelkassan om 500 kr, dels den med L.S. överenskomna kontantlönen om 700 kr. Övriga medel, dvs. både de vita och svarta pengarna, överlämnades sedan till L.S. som varje lördag brukade komma in till salongen vid stängningsdags. M-L.F. har också sett att L.S. vid något tillfälle förstörde lördagens kassaremsa, förmodligen i syfte att försvåra insynen i förfarandet. Någon gång under våren 2002 utvidgades svartarbetet till att gälla även vardagar. De frisörer som arbetade på lördagar blev då ombedda av L.S. att underlåta att stämpla in betalningar från 1 – 3 kunder under sådana vardagar då omsättningen var hög. Det praktiska förfarandet var detsamma som under lördagar utom så till vida att frisören inte erhöll någon svart kontantlön för vardagarna, utan enbart sin ordinarie lön.

I målet har också skett förhör med K.Å., som har berättat följande. Han var anställd hos bolaget under några år fram till början av 1990-talet. Under det sista året arbetade han enligt överenskommelse svart under lördagarna. L.S. ville att frisörerna skulle göra det. Bakgrunden var att det var svårt att få personal på lördagarna. Kundernas betalningar stämplades inte in konsekvent. Själv fick han omkring 400 kr som kontant lön för arbete på en lördag.

Liknande uppgifter har lämnats av T.B., som har berättat bl.a. följande. Hon var anställd hos bolaget under nio år fram till år 2000 och arbetade även under lördagar. Hon blev tillsagd att inte stämpla in vissa belopp i kassan på lördagarna. Instruktionen var att varannan klippning inte skulle stämplas in. Detta förfarande började omkring år 1992. Som ersättning för lördagsarbetet fick hon 700 kr, som inte redovisades som lön. På vardagarna stämplades alla betalningar in som vanligt.

L.S. har inför domstolen uppgett följande. Det är inte riktigt att han erbjudit anställda att arbeta svart vare sig på lördagar eller på vardagar. Alla anställda skulle givetvis redovisa all inkomst på ett korrekt sätt. Det är i och för sig riktigt att han på lördagarna gav de berörda frisörerna ett belopp kontant ur kassan som förskott på lön. Dessa utbetalningar redovisades inte på lönespecifikationerna och frisörerna fick inte något ob-tillägg för lördagar, men de erhöll full betalning för arbetet i och med att de i stället kunde ta ledigt på vardagar för tandläkarbesök och liknande.

L.S:s uppgifter vinner visst stöd av vad E.H., A.C. och den tidigare anställda frisören A.G. har berättat. Av deras uppgifter framgår att de under hösten 2002 uppmärksammade att de andra frisörerna underlät att stämpla in belopp i kassan. Deras iakttagelser gällde bara vardagar eftersom de själva inte arbetade under lördagar. De har vidare uppgett att de själva inte fick något erbjudande av L.S. om att arbeta svart.

Arbetsdomstolen kan till en början konstatera att de fem avskedade frisörerna har vitsordat att de under hösten 2002 har underlåtit att stämpla in betalningar från 2 – 3 kunder på vardagar med hög omsättning och från ungefär varannan kund på lördagarna. Vad frågan nu gäller är om detta har skett i samförstånd med L.S.. Vid bedömningen av denna bevisfråga finner domstolen att de fem frisörerna på ett detaljerat och trovärdigt sätt har berättat om hur förfarandet gick till under lördagarna. Deras uppgifter beträffande rutinerna på lördagarna bestyrks av uppgifterna av K.Å. och T.B., vilkas trovärdighet det saknas anledning att ifrågasätta. Härtill kommer att L.S. själv har vidgått att frisörerna under lördagarna fick ett kontant belopp ur kassan som ersättning för arbetet. Hans förklaring att detta belopp utgjorde ett förskott på lön framstår inte som övertygande eftersom det också framgår av hans egna uppgifter att lönebeloppet inte redovisades i bokföringen eller på lönespecifikationerna.

Det som kan synas tala till förmån för L.S:s version är de uppgifter som lämnats av E.H., A.C. och A.G.. Det saknas anledning att utgå från annat än att de har uppfattat saken så som de har berättat. Emellertid måste det beaktas att dessa anställda bara arbetade på vardagarna och alltså inte kunnat uttala sig om hur det gick till när de fem avskedade frisörerna arbetade på lördagarna. Att L.S. uppenbarligen inte hade någon uppgörelse med E.H., A.C. och A.G. om att underlåta instämpling av vissa betalningar utesluter inte att han hade en sådan uppgörelse med A-C.H., J.Z., M.S., S.D. och M-L.F.. Sammanfattningsvis finns det enligt domstolens mening mycket som talar för att uppgifterna om underlåten kassainstämpling på lördagar är sanna.

När det gäller underlåtenheten att stämpla in betalningar under vardagar är omständigheterna delvis annorlunda. K.Å:s och T.B:s uppgifter om de tidigare förhållandena tar bara sikte på arbete under lördagarna. Uppgifterna av E.H., A.C. och A.G., som bara arbetade under vardagar, visar som nämnts att de inte har haft någon uppgörelse av det aktuella slaget med L.S.. Om de avskedade frisörernas påstående om svartarbete under vardagarna under hösten 2002 är riktigt skulle detta alltså innebära att L.S. hade en uppgörelse av detta slag med endast vissa av flera arbetstagare som ibland arbetade sida vid sida på samma arbetsplats. Ett sådant arrangemang kan förefalla egendomligt och även riskabelt från bolagets synpunkt eftersom de arbetstagare som inte var vidtalade mycket väl kunde lägga märke till vad som försiggick, något som ju också blev fallet. Omvänt kan emellertid konstateras att de fem avskedade frisörerna, om de inte handlade i samförstånd med L.S., skulle ha tagit en betydande risk genom att förfara som de gjorde på vardagarna i närvaro av andra arbetskamrater. Det har enligt domstolens mening inte framkommit något som utesluter att situationen var den som förbundet har gjort gällande. Mot bakgrund av vad som

framkommit om underlåtna kassainstämplingar under lördagarna framstår de avskedade frisörernas uppgifter om rutinerna på vardagarna inte som osannolika.

Det finns emellertid ytterligare en omständighet som måste beaktas vid värderingen av bevisningen i målet, nämligen att L.S. efter att ha blivit uppmärksam på saken anlidade ett bevakningsföretag med uppgift att undersöka betalningsrutinerna i frisersalongen. Om det fanns en överenskommelse mellan de fem frisörerna och L.S. om att vissa betalningar inte skulle stämplas in i kassan är det svårt att förstå varför han gick till väga på detta sätt. Det faktum att han anlidade ett bevakningsföretag kan dock mot bakgrund av utredningen i övrigt inte tillmätas sådan vikt vid bevisvärderingen att det rubbar de slutsatser som domstolen har kommit fram till i det föregående.

Sammanfattningsvis kommer domstolen till slutsatsen att de avskedade frisörernas uppgifter om bakgrunden till deras underlåtenhet att stämpla in betalningar från kunder inte kan lämnas utan avseende vid bedömningen av avskedandefrågan. Det betyder att bedömningen av avskedandefrågan måste göras med utgångspunkt i att frisörernas uppgifter om detta inte har kunnat motbevisas av bolaget.

Har det förelegat laglig grund för avskedandena?

Bolagets talan grundas som nämnts på påståendet att de fem avskedade frisörerna under hösten 2002 har tillgodogjort sig medel från kunders betalningar. Det kan anmärkas att påståendet är allmänt hållet. Bolaget har inte har preciserat vid vilka tidpunkter detta skulle ha skett eller vilka belopp som undandragits bolaget. Som domstolen uppfattat saken menar bolaget att redan den underlåtna instämplingen ger belägg för att frisörerna också har tillgodogjort sig medel i en utsträckning som inte kan preciseras.

Enligt domstolens mening skulle bolaget otvivelaktigt ha visat starka skäl för sitt påstående i målet om man hade kunnat bortse från uppgifterna om att det förelåg en överenskommelse mellan frisörerna och L.S. om att vissa betalningar inte skulle stämplas in. Om frisörerna under sådana omständigheter hade underlåtit att stämpla in betalningar hade det legat nära till hands att tro att de också hade tillgodogjort sig medel från dessa icke bokförda betalningar. För övrigt hade redan underlåtenheten att stämpla in belopp i en sådan situation innefattat ett åsidosättande av vad som ålåg frisörerna i deras anställningar hos bolaget. Som har framgått av det föregående är emellertid situationen i detta mål den att frisörernas uppgifter om bakgrunden till deras underlåtenhet att stämpla in betalningar från kunder inte kan lämnas utan avseende. Med en sådan utgångspunkt för bedömningen kan domstolen konstatera att det i målet inte har lagts fram någon utredning som är direkt inriktad på att visa att frisörerna faktiskt har tillgodogjort sig medel ur bolagets kassa.

Sammanfattningsvis kommer domstolen till slutsatsen att bolaget på grundval av den utredning som lagts fram i målet inte har kunnat styrka att A-C.H.,

J.Z., M.S., S.D. och M-L.F. har grovt åsidosatt sina åligganden mot bolaget. Bolaget har alltså inte haft laglig grund för att avskeda dem.

Skadestånd, rättegångskostnader

Med det ställningstagande som gjorts i det föregående bör bolaget förpliktas att utge såväl allmänt som ekonomiskt skadestånd till de fem avskedade frisörerna. De allmänna skadestånden bör bestämmas till de belopp som yrkats. De av förbundet yrkade beloppen avseende ekonomiskt skadestånd har, liksom ränteyrkandena, vitsordats såsom skäliga i och för sig. Bolaget skall alltså förpliktas att utge skadestånd till envar av A-C.H., J.Z., M.S., S.D. och M-L.F. med yrkade belopp.

Vid denna utgång i målet har bolaget att utge ersättning till Handelsanställdas förbund för rättegångskostnad. Om beloppet råder inte tvist.

Domslut

1. Arbetsdomstolen förpliktar Frisörbolaget att till envar av A-C.H., J.Z., M.S., S.D. och M-L.F. utge allmänt skadestånd med etthundratusen (100 000) kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 14 februari 2003 till dess betalning sker.
2. Arbetsdomstolen förpliktar Frisörbolaget att utge ekonomiskt skadestånd
 - a) till A-C.H. med trettiofyrausenettthundrasextiosex (34 166) kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 31 januari 2003 till dess betalning sker,
 - b) till J.Z. med tjugosjutusenettthundrasjuttiosju (27 177) kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 31 januari 2003 till dess betalning sker,
 - c) till M.S. med tjugosextusenfyrahundra (26 400) kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 31 januari 2003 till dess betalning sker,
 - d) till S.D. med etthundrafyrtiotretusensexhundraötjugosex (143 626) kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 30 september 2003 till dess betalning sker, samt
 - e) till M-L.F. med trettiofyrausenenniohundrafyrtiotre (34 943) kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 31 januari 2003 till dess betalning sker.
3. Frisörbolaget förpliktas att ersätta Handelsanställdas förbunds rättegångskostnad med etthundratrettiosex (136 000) kr, allt avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Ledamöter: Michaël Koch, Jonas Alberg, Karin Isacson, Anders Sandgren, Göran Söderlöf, Nils Lang och Karl-Erik Svensson. Enhälligt.

Sekreterare: Monica Björnfot Spaak